

УДК 005.52:005.334:631.11

О. М. Костюк,
аспірант, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4924-5140>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.20.59

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

O. Kostyuk,
Postgraduate student, BilaTserkvaNationalAgrarianUniversity

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF RISKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Стаття присвячена розгляду методичних підходів до класифікації ризиків сільськогосподарських підприємств. Наукова та обґрунтована систематизація ризиків сприяє точному визначенню кожного виду ризику сільськогосподарського підприємства у загальній класифікації та зумовлює виникнення потенційних можливостей для ефективного управління ризиками. На сьогодні відсутнє теоретичне обґрунтування та комплексне практичне запровадження системи управління ризиками на сільськогосподарських підприємствах, відсутня єдина загальноприйнята система їх класифікації. Це пояснюється широким практичним проявом наслідків ризиків, які за різних обставин визначаються різними причинами, навіть у випадку одного й того ж фактору, який зумовлює виникнення ризику. Незважаючи на те, що єдина система класифікації не розроблена, однак існує безліч підходів до класифікації ризиків.

Вважаємо, що ризик функціонування сільськогосподарського підприємства як економічна категорія це подія, якій властивим є об'єктивно-суб'єктивний характер, ймовірність та наслідки її настання, спричиняє покращення або погіршення показників діяльності організації за умови зміни внутрішнього або зовнішнього середовища як з причини прийняття управлінського рішення, так й незалежно від нього.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що категорія ризик є комплексною та може складатися із багатьох елементів. Кількість та значення цих елементів прямо або побічно залежать від конкретної ринкової ситуації, положення цього підприємства серед конкурентів, структури товарної пропозиції, фінансово-економічного стану та багатьох інших факторів, в т.ч. тих, які неможливо спрогнозувати та ідентифікувати. Однак, незважаючи на представлені відмінності у складових ризику серед них можна виділити ідентичні риси.

Доведено, що чітко розробленої класифікації ризиків підприємств, яка відповідала усім визначеним вимогам, поки ще не має. Окрім того, на даний момент налічується велика кількість різних ознак класифікації ризиків, їх видів та факторів, що свідчить про дискусійність даного питання. На основі представлених у різних джерелах критеріїв, а також доповнених автором, можна побудувати базову систематизовану класифікацію ризиків підприємства залежно від того, у якій із сфер діяльності вони можуть проявлятися.

Зазначимо, що запропонована систематизація ризиків є загальною та може бути використаною лише у якості інструменту для побудови класифікації ризиків конкретного підприємства, у якості якого може виступати й сільськогосподарська організація.

The article is devoted to the consideration of methodical approaches to the classification of risks of agricultural enterprises.

A scientific and well-founded systematization of risks contributes to the accurate definition of each type of risk of an agricultural enterprise in the general classification and causes the occurrence of potential opportunities for effective risk management.

Presently, there is no theoretical justification and comprehensive practical implementation of the risk management system at agricultural enterprises, and there is no single generally accepted system of their classification. This fact is explained by the wide practical manifestation of the consequences of risks, which under different circumstances are determined by different reasons, even in the case of the same factor that causes the risk to arise. Despite the fact that a single classification system has not been developed, there are many approaches to risk classification. We believe that the risk of the functioning of an agricultural enterprise, as an economic category, is an event characterized by an objective-subjective nature, the probability and consequences of its occurrence, that improves or worsens the indicators of the organization's activity under the condition of a change in the internal or external environment both due to the adoption of a management decision and regardless of it.

Summarizing the above, we can conclude that the risk category is complex and can consist of many elements. The number and value of these elements directly or indirectly depend on the specific market situation, the position of this enterprise among competitors, the structure of the product offering, financial and economic condition and many other factors, including those that cannot be predicted and identified. However, despite the presented differences in risk components, we can identify identical features among them.

It has been proven that there is still no clearly developed classification of enterpriserisk that meets all the specified requirements. In addition, for now there are a large number of different signs of risk classification, their types and factors, which indicates thedebatable nature of the issue. Based on thepresented criteria from various sources, as well as supplemented by the author, it is possible to build a basic systematized classification of enterprise risks depending on which of the areas of activity they can appear.

We note that the proposed systematization of risks is a general one and can only be used as a tool for building a risk classification for the particular enterprise, which can also be an agricultural organization.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, ризик, класифікація, критерії, чинник.
Key words: agricultural enterprise, risk, classification, criteria, factor.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільськогосподарське підприємство можна визначити як соціо-еколого-економічну систему, яка динамічно взаємодіє із зовнішнім середовищем, створеної для конкретної цілі — підвищення добробуту власників, що проявляється у підвищенні вартості організації, а також забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Отже, сільськогосподарське підприємство забезпечує свою функціонування у процесі неперервної взаємодії із макро- та мікро- середовищем. При здійсненні господарської діяльності сільськогосподарського підприємства як система проявляє свою динамічність шляхом постійної адаптації до мінливих умов. Це процес адаптації до умов, які змінюються, включає контроль виникнення загроз, які виникають у зовнішньому середовищі, координування внутрішньої діяльності в умовах невизначеності.

Наукова та обґрунтована систематизація ризиків сприятиме точному визначенню кожного виду ризику сільськогосподарського підприємства у загальній класифікації та зумовлює виникнення потенційних можливостей для ефективного управління ризиками. На сьогодні відсутнє теоретичне обґрунтування та комплексне практичне запровадження системи управління ризиками на сільськогосподарських підприємствах, відсутня єдина загальноприйнята система їх класифікації. Це пояснюється широким практичним проявом наслідків ризиків, які за різних обставин визначаються різними причинами, навіть у випадку одного й того ж фактору, який зумовлює виникнення ризику. Незважаючи на те, що єдина система класифікації не розроблено однак існує безліч підходів до класифікації ризиків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Значну увагу питанням управління ризиком в агропромисловому комплексі приділяли такі економісти як І. Балабанов, А. Бернстайн, Р. Кендалл, В. Макаренко, М. Мескон, Ф. Найт, Д. Речмен, О. Романченко, А. Шаршукова та ін. В їхніх дослідженнях були розглянуті теоретико-методичні підходи до управління ризиками суб'єктами господарювання. Проте, поза увагою науковців залишилися питання формування системи ризик-менеджменту сільськогосподарських

підприємствах з урахуванням швидкоплинних змін внутрішнього та зовнішнього середовища їх функціонування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є розробка теоретичних підходів до класифікації ризиків сільськогосподарських підприємств в умовах мінливості зовнішнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У підприємстві для визначення ступеня невизначеності використовують термін "господарський ризик", який як економічна категорія у вітчизняній науковій літературі не має широкого поширення та впливу на виробничу діяльність підприємства. Зазначимо, що на сьогодні сільськогосподарські підприємства не використовують у своїй щоденній діяльності методів виявлення, попередження та мінімізації господарської діяльності. Водночас, у практиці зарубіжних компаній моделі управління компаніями не лише активно вивчається у науковій літературі, але й успішно використовуються, скорочуючи ймовірність появи незапланованих втрат та збитків.

Так, у провідних країнах процес (США, Великобританія, Канада) мінімізації господарських ризиків закріплено на законодавчому рівні. Наприклад, у Великобританії було видано спеціальну книгу, розроблену казначейством країни для зниження рівня господарських ризиків у різних сферах економіки. У даному виданні ризик характеризується невизначеністю результату як із позитивного, так й негативного боку загроз, дій та подій

Вважаємо, що ризик функціонування сільськогосподарського підприємства як економічна категорія це подія, якій властивим є об'єктивно-суб'єктивний характер, ймовірність та наслідки її настання, що зумовить зміну показників діяльності організації (покрощує або погіршує їх) за умови зміни внутрішнього або зовнішнього середовища як з причини прийняття управлінського рішення, так й незалежно від нього. Під функціонуванням сільськогосподарського підприємства розуміємо його операційну, фінансову, маркетингову, логістичну та інноваційно-інвестиційну

діяльність, пов'язану із виробництвом та реалізацією його продукції, послуг. Ризики функціонування сільськогосподарського підприємства впливають на окремі сфери його діяльності: матеріально-технічне забезпечення, кадрове забезпечення, виробництво, збут, фінансово-інвестиційне забезпечення, інноваційне забезпечення, тощо.

Як зазначають науковці, визначення господарського ризику базується на виділенні окремих його складових: об'єкту, суб'єкту, джерел. З метою визначення ризику та ступеню його впливу на виробничо-господарську діяльність, спочатку необхідно визначити об'єкт, тобто середовище, де відбувається формування ризику (зовнішні економічні умови). Наступним етапом визначають суб'єкт — проводять оцінку та аналіз економічної діяльності (внутрішні економічні умови). І заключним етапом виступає вивчення джерел, факторів, які зумовлюють невизначеність.

За підходом Кристофера Дж. Альбертса, усі види ризиків є складовими та складаються із більш простих елементів, які включають такі основні компоненти: ситуація, дії, умови та наслідки. На думку автора аналіз елементів ризику доцільно здійснити у наступній послідовності: 1) оцінка факторів зовнішнього середовища; оцінка факторів внутрішнього середовища; визначення можливих наслідків ризику; порівняння наслідків ризику із затратами на їх мінімізацію; порівняння результатів із плановими показниками [1].

На думку вітчизняного науковця Бездітко О. Є. послідовність реалізації ризику та невизначеності складається із таких елементів: причини; явища (події); вплив на об'єкт; зміна стану об'єкту. Отже, за цим підходом першоджерелом виникнення ризику є "причина", тобто економічні зовнішні умови (зовнішні фактори), які впливають на прояв "явища чи події", тобто економічну ситуації на самому підприємстві. Наступним етапом виступає "вплив на об'єкт", тобто дії, управлінські рішення, прийняті менеджментом підприємства. І на заключному етапі проявляються наслідки прийнятих рішень, тобто відбувається зміна стану об'єкту [2].

Якщо порівняти між собою вищезазначені підходи Бездітко О. Є. та Альбертса, то вони мають подібність. Так, вплив на об'єкт, запропонований Альбертсом, прирівнюється до "дії", а сукупність "причини" та "явища", запропоновані Бездітко утворюють умови. Відмінною рисою підходу першого автора виступає наявність "невизначеності", як складової формування господарського ризику.

Як зазначають більшість науковців, ризик завжди пов'язаний із вибором. Наслідки ризику проявляються у результаті, тобто ризик — це відхилення від поставленої цілі. Ними визначаються три складові підприємницького ризику: ймовірність, невизначеність та діяльність (бездіяльність). Так, по-перше від ймовірності, тобто тих еле-

ментів ризику, які можливо прорахувати. По-друге, від невизначеності, оскільки при виявленні, аналізі та оцінці ризику завжди залишаються такі елементи, які не можливо спрогнозувати та ідентифікувати. І, на кінець, третім важливим елементом виступає діяльність або бездіяльність, тобто в основі виникнення будь-якого ризику лежать своєчасні та обґрунтовані управлінські рішення або їх відсутність.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що категорія ризик є складовою та може складатися із багатьох елементів. Кількість та значення цих елементів прямо або побічно залежать від конкретної ринкової ситуації, положення цього підприємства серед конкурентів, структури товарної пропозиції, фінансово-економічного стану та багатьох інших факторів, в т.ч. тих, які неможливо спрогнозувати та ідентифікувати. Однак, незважаючи на представлені відмінності у складових ризику серед них можна виділити наступні ідентичні риси.

Формування ризику здійснюється під впливом численних умов, серед яких першочергове місце відводиться зовнішньому середовищу, безпосередньо в якому відбувається його утворення. Під зовнішнім середовищем у даному випадку розуміють зовнішні фактори, які впливають на господарську діяльність підприємства. Основними із них є: природно-кліматичні, економічні, політичні та соціально-демографічні, міжнародне та конкурентне середовище, науково-технічні;

Наступним елементом господарського ризику виступає внутрішнє середовище, у якому відбувається подальший розвиток ризику. Внутрішнє середовище господарського ризику — це економічні, соціальні, екологічні передумови, процеси, явища, які формуються на рівні будь-якого підприємства, у т.ч. сільськогосподарського. Зокрема, облікова та амортизаційна політика, домінування пріоритетів у закупівельній, виробничій, збутовій діяльності, стиль управління, кваліфікація персоналу, відношення до ризику, тощо.

Оскільки будь-яке підприємство створюється людиною для задоволення його економічних інтересів та здійснюється нею управління, то одним із основних елементів ризику є людина. А саме: її дії, управлінські рішення, які можуть призвести, як до формування та посилення прояву ризику, так й до його зниження.

Будь-яка цілеспрямована діяльність людини, особливо підприємницька, нерозривно пов'язана із невизначеністю, оскільки у будь-якій економічній системі існують такі елементи, які не можливо передбачити або спрогнозувати, і як наслідок, оцінити можливі наслідки від їх впливу. Отже, оцінка ризику завжди передбачає невизначеність у управлінських рішеннях, які приймаються.

Історично термін ризик включає у себе можливість або неможливість настання яких-небудь

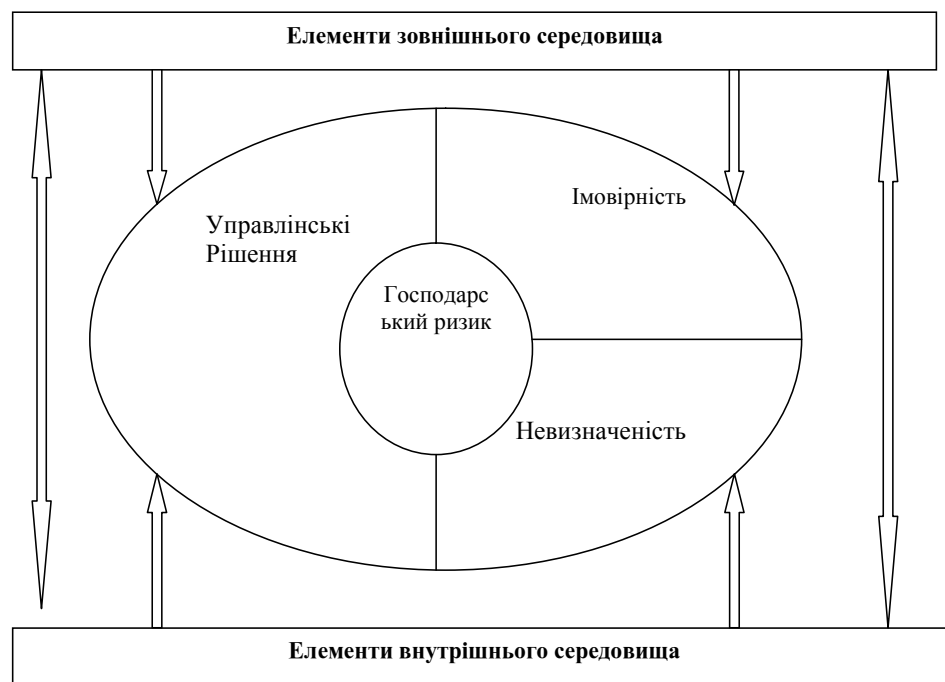

Рис. 1. Основні елементи формування господарського ризику в сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розроблено автором.

несприятливих подій, явищ, дій, тобто ризик є ймовірнісною величиною, яка характеризує ступінь невизначеності. Отже, на нашу думку, складові господарського ризику функціонування сільськогосподарського підприємства включають у себе п'ять складових елементів, в умовах яких відбувається формування та розвиток ризику (рис. 1).

Процес формування господарського ризику залежить від різних аспектів внутрішнього та зовнішнього середовища, в умовах яких відбувається формування управлінських рішень, ймовірності та невизначеності, які виступають першоджерелами факторів виникнення господарського ризику. Саме тому, моніторинг господарських ризиків необхідно розпочати із виявлення факторів або передумов виникнення ризику.

Фактори ризику — це явища, процеси або дії, які сприяють утворенню елементів ризику та передують його виникненню та розвитку.

Більшість науковців серед факторів виникнення ризику виділяють зовнішні та внутрішні, які як й безпосередньо ризику можна класифікувати за різними ознаками [3].

У працях вищезгаданих науковців представлені найбільш поширені зовнішні та внутрішні фактори формування ризику, однак поза увагою залишається така властивість досліджуваного явища як складність його управління або процес, який виникає стихійно, не піддається прогнозуванню та управлінню. Також у цій класифікації відсутній зв'язок із елементами господарських ризиків.

Заслуговує на увагу підхід авторів, які у кожній із груп факторів зовнішнього та внутрішньо-

го середовища пропонують виділяти передбачувані та непередбачувані чинники впливу на ризик, тобто ті, що піддаються управлінню та не піддаються. За такого підходу до класифікації факторів ризику забезпечується урахування невизначеності та можливості управління ризиками. Однак, він не включає у себе ймовірнісні характеристики.

Найбільш деталізовану систему класифікації ризиків запропоновано вітчизняним науковцем Бланком, яку можна адаптувати до вивчення господарських ризиків, оскільки в найбільшій степені ця класифікація включає фінансові та інвестиційні ризики [4]. Однак зважаючи на прояв специфіч-

них чинників у діяльності сільськогосподарських підприємств, які мають впливати на формування ризику, то доцільно більш детально у дисертаційному дослідженні сконцентрувати увагу на саме ці фактори. Цей підхід дозволить урахувати фактори ризику, які виступають основою формування елементів господарського ризику, і як наслідок, його першопричиною, про що наголошують також науковці. Узагальнюючи вищезазначене можна зробити висновок, що фактори виникнення ризику це події, явища і/або дії, які передують його виникненню. Вважаємо, що основні елементи господарських ризиків повинні включати у себе зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування сільськогосподарського підприємства, управлінські рішення, невизначеність та ймовірність. Класифікація факторів господарських ризиків досліджуваних підприємств повинна поєднувати у собі позитивні сторони існуючих класифікацій, а саме: базуватися на таких складових ризику: зберігає у своїй основі принцип середовища його прояву; урахує поділ факторів на прямі та не прямі; відображає елементи управління ризиками, зокрема, поділ факторів на об'єктивні та суб'єктивні (ті, що піддаються управлінню та не піддаються); пропонує класифікувати фактори на ймовірнісні та реальні (прогнозні та фактичні), оскільки як було виявлено раніше, категорія ризик є ймовірнісною величиною.

Ця класифікація факторів, може бути використана при проведенні моніторингу господарських ризиків з метою: ідентифікації факторів, що впливають на формування ризиків; прогнозуванні можливих втрат при настанні несприятливих подій; ви-

борі ефективних та сучасних методів мінімізації ризиків; прийнятті своєчасних та обґрунтованих управлінських рішень; зниженні рівня невизначеності у веденні господарської діяльності підприємства; підвищенні рівня обґрунтованості інвестиційних та фінансових проектів; підвищенні ефективності планування та прогнозування господарської діяльності; розробці науково-методичних рекомендацій щодо нейтралізації та мінімізації господарських ризиків; підвищенні ефективності функціонування сільськогосподарського підприємства.

Отже, запропонований підхід до класифікації господарських ризиків, з одного боку, представляє наукову цінність, оскільки може основою для вивчення господарських ризиків, оскільки середовище функціонування сільськогосподарських підприємств зумовлює прояв нових факторів та передумов виникнення ризиків. А, отже, виникає необхідність у виявленні їх сутності, а також групуванні та класифікації. З другого боку, ця класифікація представляє практичну значимість для підприємства в напрямі здійснення моніторингу господарських ризиків з метою підвищення економічної ефективності господарської діяльності.

Питання групування факторів ризику тісно взаємопов'язаний із питанням класифікації самих господарських ризиків, оскільки фактори ризику виступають їх первісною. Зазначимо, що нині виділяють науковці більше двісті п'ятдесяти видів господарських ризиків, і в сучасних умовах їх значення постійно збільшується. Отже, існують численні класифікації та групування ризиків, а отже, виникає необхідність їх систематизації.

На думку, Я. Хенідеса та Д. Ангелідеса, які вивчали ідентифікацію та класифікацію ризиків на прикладі моделювання бізнес-проектів, для групування господарських ризиків можна використовувати наступні класифікаційні ознаки: залежно від джерела походження, виділяють фінансові, техніко-технологічні, юридичні ризики; відповідно з природою їх походження ризики мають державну, управлінську, ринкову, контактну основу (походження) [5].

Ця модель до класифікації ризиків включає ризики, які пов'язані із прийняттям управлінських рішень, оскільки більшість ризиків підприємств, що приводять до несприятливих наслідків виникає внаслідок несвоечасного або не обґрунтованого вирішення ситуації, що склалася. Водночас, ця класифікація є досить вузькою, оскільки не відображає усієї сутності ризик та масштабу його впливу на окреме підприємство.

Зарубіжні науковці найчастіше виділяють наступні дві групи ризиків: систематичний ризик, що має вплив на більшість активів підприємства, тобто в цілому впливає на бізнес-середовище; несистематичний ризик, тобто впливає на окремі елементи, підрозділи підприємства, не погіршуючи цілісності його функціонування. Водночас, на думку науковців Массачусетського технологічного інституту, США

усі ризики поділяються на дві групи: об'єктивні, тобто ризики на які менеджери можуть впливати, і суб'єктивні — ті, що не піддаються управлінню [6]. Кожна із цих груп, у свою чергу, поділяється на: екзогенні, тобто ризики, які формуються на рівні підприємства та залежать від прийнятих управлінських рішень; ендогенні ризики, то ризики, що не залежать від самого підприємства. Ця класифікація подібна до попередньої, а саме розглядає ризик лише за одною класифікаційною ознакою, що також не дозволяє одержати цілісної картини формування ризику підприємства. Однак, за цього підходу простежується важливий елемент ризику — можливість управління ним.

Існує також класифікація господарських ризиків на основі урахування можливості одержання доходу від інвестиційних вкладень. У даному групуванні виділено наступні види ризиків: стратегічний ризик — несприятливі події, явища, дії, які виникають внаслідок вибору необґрунтованої стратегії або плану розвитку організації агробізнесу, прийняття несвоечасних або неефективних управлінських рішень; ризик згоди (поступливості) — несприятливі події, явища, дії, що виникають внаслідок недотримання, зміни законодавства; фінансовий ризик — несприятливі події, явища, дії, які виникають внаслідок здійснення фінансової діяльності; операційні ризики — несприятливі події, явища, дії, що виникають внаслідок здійснення поточної діяльності; репутаційний ризик — несприятливі події, явища, дії, які виникають унаслідок втрати довіри споживачів до діяльності, продукції підприємства; інші види ризиків [7]. Однак, зазначений вище підхід не враховує соціальні, культурні та інші фактори виникнення ризиків, а орієнтується лише на економічні взаємовідносини підприємства.

Окремо розглянемо транспортні ризики, оскільки їх класифікація була розроблена та затверджена Міжнародною торговою палатою у 1919 р. і дотепер істотно не змінилася. Відповідно до неї ризики класифікуються за рівнем та за відповідальністю та можуть бути згруповані у наступні 4 макрогрупи: Е, F, C, D. Група Е включає у себе ситуації, коли до моменту прийняття товару покупцем усі ризики несе продавець, оскільки весь товар знаходиться на його складах (Ex Works). При цьому, ризик транспортування від складу до кінцевої точки поставки приймає вже на себе покупець.

Група F включає у себе наступні три ситуації: FCA — покупець приймає на себе усі ризики транспортування в момент передачі товару в зазначеному місці. FAS — покупець бере на себе ризик після прибуття товару в зазначений в контракті порт. FOB — відповідальність продавця за товар припиняється після відвантаження товару з борту судна, яке здійснювало транспортування.

Група C включає в себе наступні можливі ситуації: CIF — оплату транспортування до порту прибуття здійснює продавець, але транспортні

ризиків та додаткові витрати при цьому несе покупець; CIF — випадок подібний до CFK, але продавцем здійснюється страховка ризиків у дорозі; CPT — ризики діляться між продавцем та покупцем, перехід ризику здійснюється в який-небудь завчасно визначений момент у процесі транспортування (зазвичай, в одному проміжному пункті); CIP — як у попередньому випадку, ризики діляться між продавцем та покупцем за подібною схемою, однак додатково продавець сплачує страховку товару.

Група D включає у себе ситуації, коли всі транспортні ризики несе продавець і ділиться на наступні ситуації: DAF — продавець перебирає ризики пов'язані із транспортуванням, але діють вони лише до певного державного кордону, після ризики переходять до покупця; DES — продавець передає ризики покупцеві на борту судна; DEQ — передача ризиків здійснюється після прибуття товару, що транспортується у порт призначення; DDU — транспортні ризики перебирає на себе продавець до моменту прибуття товару у визначене договором місце, найчастіше склад покупця; DDP — продавець бере на себе транспортні ризики до прибуття вантажу на територію покупця, однак їх оплачує покупець [8].

ВИСНОВКИ

Отже, чітко розробленої класифікації ризиків підприємств, яка відповідала усім визначеним вимогам, поки ще не має. Окрім того, на даний момент налічується велика кількість різних ознак класифікації ризиків, їх видів та факторів, що свідчить про дискусійність даного питання. На основі представлених у різних джерелах критеріїв, а також доповнених автором, можна побудувати базову систематизовану класифікацію ризиків підприємства залежно від того, у якій із сфер діяльності вони можуть проявлятися.

Зазначимо, що запропонована систематизація ризиків є загальною та може бути використаною лише у якості інструменту для побудови класифікації ризиків конкретного підприємства, у якості якого може виступати й сільськогосподарська організація.

Література:

1. Alberts C. J. Common Elements of Risk. Acquisition Support Program, April 2006, 26 pages. Стр. 6.
2. Бездітко О. Є. Формування системного управління ризиками сільськогосподарських підприємств. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 5. С. 88—97.
3. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю. Теоретичні засади формування системи управління ризиками підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 4. С. 76—80.
4. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками: монография. К.: Ника-Центр, Эльга, 2005. 600 с.

5. Xenidis Y. Identification and classification of risks in a new modelling process for build — operate — transfer projects. In: Khosrowshahi, F (Ed.), 21st Annual ARCOM Conference, 7—9 September 2005, SOAS, University of London. Association of Researchers in Construction Management, Vol. 2, 2005, 803—812 pages. стр. 806

6. Risk and Diversification: Different Types of Risk [Електронний ресурс] // Investopedia Staff — Режим доступу: <http://www.investopedia.com/university/risk/risk2.asp>

7. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю. Теоретичні підходи до трактування сутності та характеристики змісту понять "невизначеність", "ризик". Сталий розвиток економіки. 2015. № 4. С. 177—182.

8. Ткач О. В., Гринів Л. В., Михайлів Г. В. Напрями мінімізації ризиків логістичної системи підприємства під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 51. С. 125—130.

References:

1. Alberts, C.J. (2006), Common Elements of Risk. Acquisition Support Program, Carnegie Mellon University, Software Engineering Institute, Pittsburgh, Pennsylvania, USA.
 2. Bezditko, O.Ye. (2014), "Formation of systematic risk management of agricultural enterprises", Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky, vol. 5, pp. 88—97.
 3. Svyynous, I.V. and Havryk, O.Yu. (2015), "Theoretical principles of the formation of the enterprise's risk management system", Innovatsijna ekonomika, vol. 4, pp. 76—80.
 4. Blank, Y.A. (2005), Upravlenye finansovymy riskamy [Financial risk management], Nyka-Tsentr, El'ha, Kyiv, Ukraine.
 5. Xenidis, Y. (2005), "Identification and classification of risks in a new modelling process for build — operate — transfer projects", 21st Annual ARCOM Conference, 7—9 September 2005, SOAS, University of London. Association of Researchers in Construction Management, vol. 2, pp. 803—812.
 6. Investopedia Staff (2022), "Risk and Diversification: Different Types of Risk", available at: <http://www.investopedia.com/university/risk/risk2.asp> (Accessed 30 Sept 2022).
 7. Svyynous, I.V. and Havryk, O.Yu. (2015), "Theoretical approaches to the interpretation of the essence and characteristics of the content of the concepts "uncertainty", "risk", "Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 4, pp. 177—182.
 8. Tkach, O.V. Hryniv, L.V. and Mykhajliv, H.V. (2020), "Directions for minimizing the risks of the enterprise's logistics system during foreign economic activity", Prychornomors'ki ekonomichni studii, vol. 51, pp. 125—130.
- Стаття надійшла до редакції 05.10.2022 р.